

Pohřebiště kultury s vypíchanou keramikou v Kostomlatech nad Labem, okr. Nymburk. Předběžná zpráva

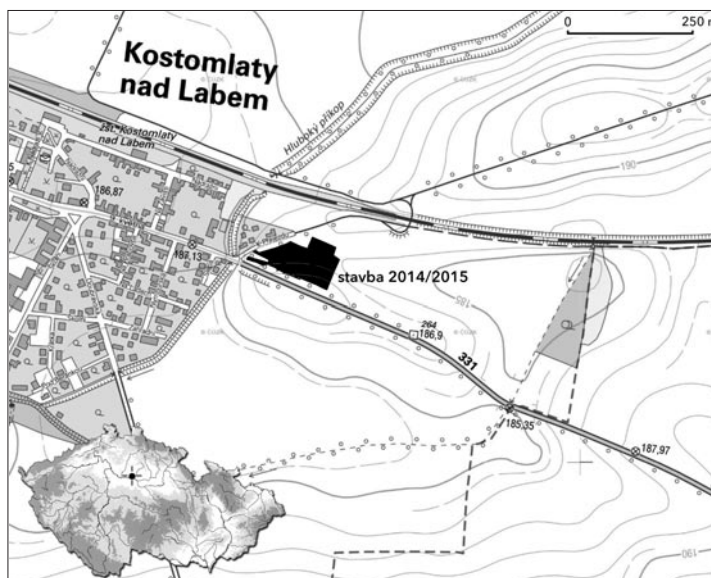
Luděk Kos

1. ÚVOD

V roce 2014 a počátkem roku 2015 bylo v Kostomlatech nad Labem, okr. Nymburk, Ústavem archeologické památkové péče středních Čech, p. o., konkrétně autorem příspěvku objeveno a zkoumáno nové pohřebiště kultury s vypíchanou keramikou. Při velmi šťastných podmínkách dochování bylo při stavbě na původně zemědělském pozemku preparováno a zdokumentováno celkem 15 hrobů uvedené kultury a také jedna sídlištní jáma kultury kulovitých amfor. Nález vzácného pohřebního areálu je tématem následujícího příspěvku. Toto sdělení je první, předběžnou zprávou o nálezu, v budoucnu bude doplněno o nové poznatky posttekvačních analýz spolu s kompletní dokumentací nálezů a shrnuto v syntéze.

Nálezy byly učiněny v katastru obce Kostomlaty nad Labem, okr. Nymburk, a sice při východním okraji obce, severně od silnice II/331 z Kostomlat do Nymburka (obr. 1). Parcela p. č. 749 byla zvolena pro situování nového výrobního a skladovacího areálu místní zemědělské firmy a za tím účelem byla provedena prvotní skrývka plochy o výměře cca 1,1 ha, později doplněná na jižní straně o četné linie inženýrských sítí. Stavba tak zasahovala do pozitivních částí polohy postupně, což dokumentaci nálezů napomáhala.

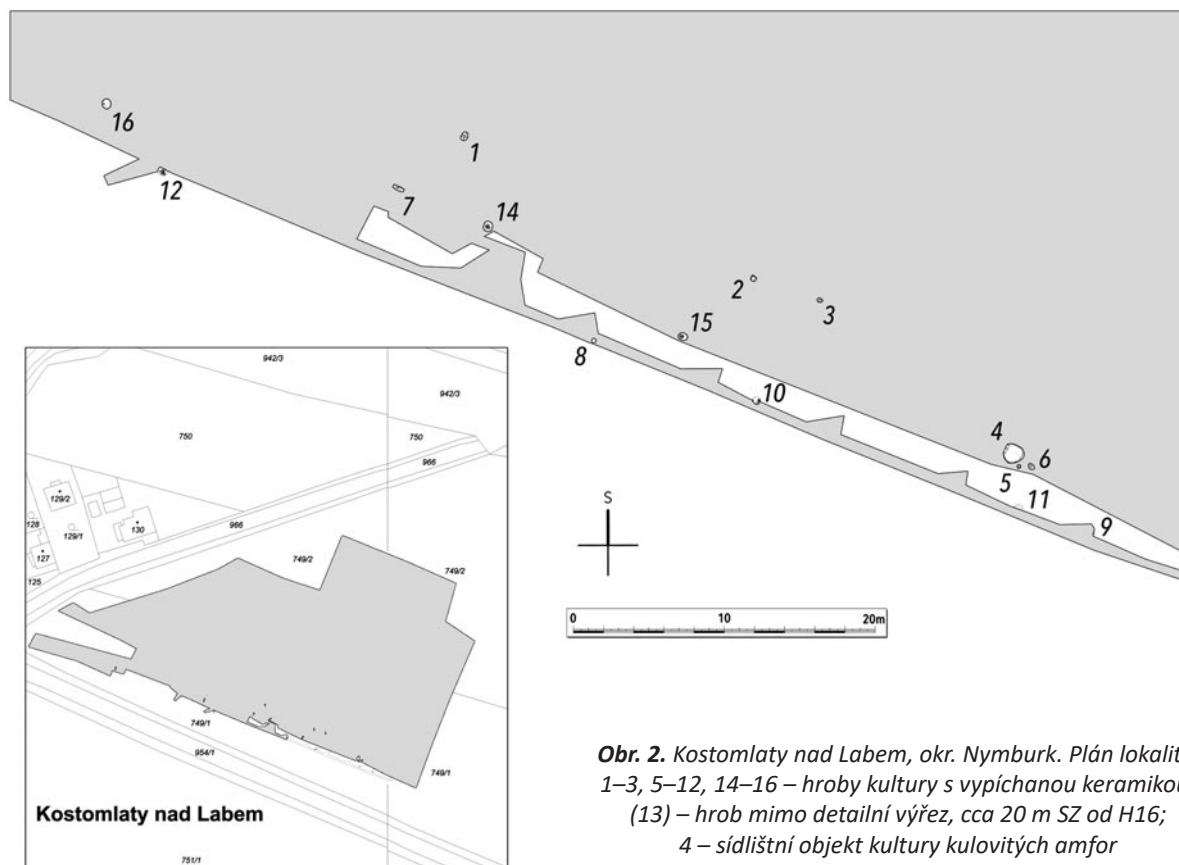
Stavba narušila patrně severní okraj pohřebního areálu, přičemž další hroby zůstaly zachovány v zeleném pásu mezi novou budovou a hranou pozemku; je pravděpodobné, že areál pokračuje dále k JZ i pod silnicí II/331 a není vyloučené ani pokračování na pole na p. č. 751/1 na druhé straně silnice.

Obr. 1. Kostomlaty nad Labem, okr. Nymburk. Situační mapa. Vyznačen prostor stavby na východním okraji obce

2. PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Obec Kostomlaty nad Labem je usazena na západní špičce výběžku terénu vklíněného ze severovýchodu do nivy Labe a Vlkavy. Výběžku tvořenému převážně vápnitými písčitymi prachovci, vápnitými písčivci až písčitymi vápenci a prachovitými slínovci jizerského souvrství, s četnými ostrůvky jemných písků eolického původu, dominují dvě vyvýšeniny převyšující nejnižší partii prostoru o cca 10 výškových metrů; jde jednak o terénní hřbet táhnoucí se ve směru VSV–ZJZ od Kamenného Zboží (přes polohu Zadní čtvrť) až ke Kostomlatům a pak podobný hřbet o něco jižněji, ubíhající ve směru V–Z, oddělující Kostomlaty nad Labem od obce Kostomlatky a vlastní labské nivy. Mezi tyto útvary, stejně jako mezi bezejmennou vodoteč a vodoteč s názvem Hluboký příkop, je vklíněna nevýrazná vyvýšenina s maximem 188 m n. m, na níž byl zjištěn neolitický pohřební areál.

Pedologické aspekty této lokality jsou kapitolou, která zasluží zvláštního zřetele.¹ Předně je třeba vyzdvihnout skutečnost, že na někdejší poli – snad pro místní lehkou, písčitou půdu – patrně nebyla prováděna hluboká orba, což je vzhledem k nevýrazné hloubce objektů (viz obr. 4) nutnou podmínkou jejich zachování.

Provedená skrývka ornice odstranila svrchní půdní horizont (Ah), tj. vlastní jemnozrnnou, tmavou ornici, která je na profilu oddělena ostrou linií orby od následující vrstvy (E), světlého jemného písku. Tento písek není podloží, ale pouze další – ilimerizovanou – půdní vrstvou, z níž jsou vyplavovány částice humusu do nižších partií; do této vrstvy a překvapivě také z hladin uvnitř této vrstvy jsou zahlubovány hroby. Pod touto vrstvou se nacházejí dva barevně podobné hlinitopísčité horizonty Bt-1 a Bt-2, teprve poté v hloubce kolem 110–130 cm bylo v provedených pedologických sondách zastíženo skutečné podloží, zde tedy zpravidla světlý, jemný písek eolického původu.

V důsledku těchto zajímavých půdních poměrů bylo rozpoznání přesného obrysu hrobových jam místy relativně komplikované. Překvapivé vyrýsování hrobů až uvnitř půdní vrstvy E (např. H15 se vyrýsoval až v hl. –15 cm od rozhraní Ah-E) vedlo ke zvýšené pozornosti při vyhledávání hrobů. Na druhou stranu, jak bude ještě představeno, je vidět, že řada hrobů se (dnes) zahlubuje až z rozhraní Ah-E, umístěného nehluboko pod dnešním povrchem (resp. část objektů nad tímto rozhraním mohla být rozorána); je tak vysoce pravděpodobné, že řada hrobů byla bezezbytku zničena již v minulosti. Pod tímto úhlem pohledu je třeba nahlížet celkový plán pohřebiště a zdržet se interpretace na první pohled rozvolněné koncentrace hrobů na ploše a odstupů mezi hroby. Drobné nálezy mimo hroby (spíše kamenné, pouze výjimečně neodolné keramické) této možnosti rovněž nasvědčují.

3. POHŘEBIŠTĚ

Na skryté ploše a v doplněných inženýrských sítích při jižním okraji této plochy bylo zjištěno celkem 16 zahloubených objektů pravěkého stáří.² Obj. 4 je interpretován jako sídlištní jáma kultury kulovitých

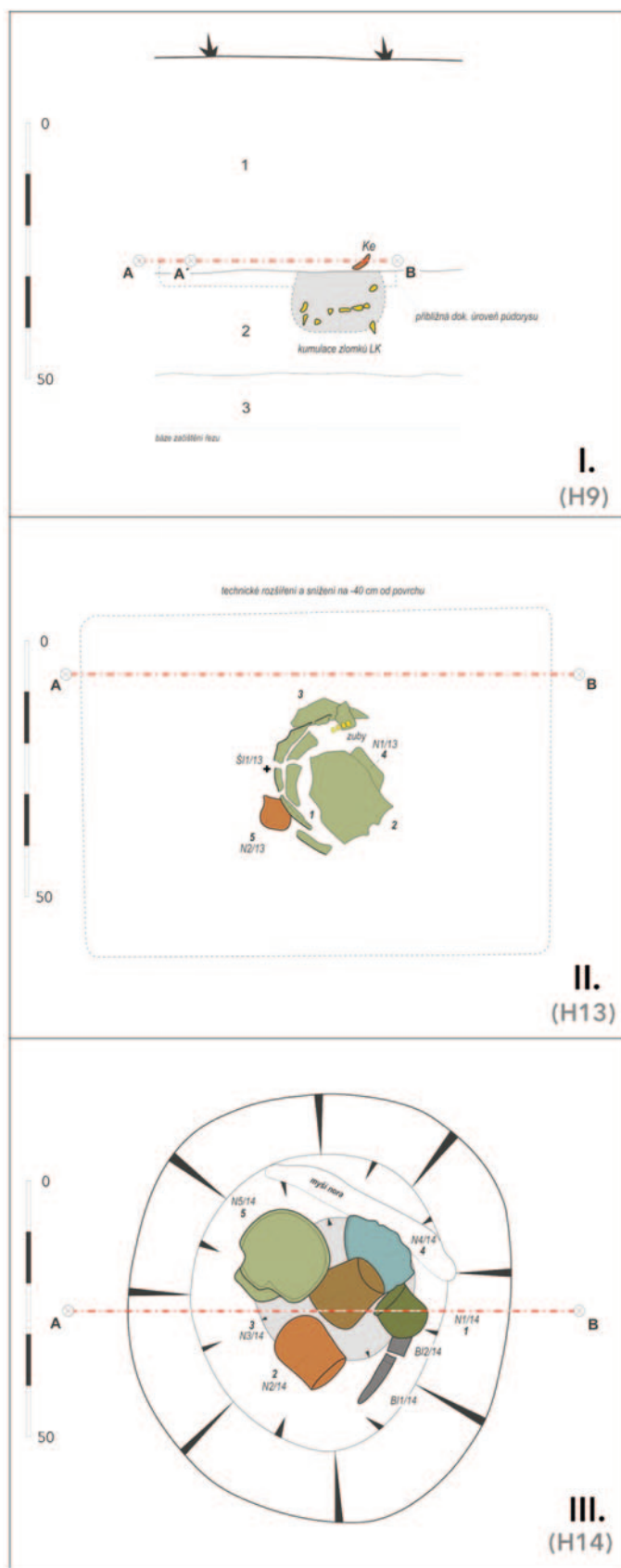
¹ Posouzení půdního profilu B. Vyslouzilová.

² Objekty jsou číslovány průběžně od 1 do 16, přičemž jejich specifikace je doplněna nezávisle na této průběžné řadě (tj. H1–H3, obj. 4, H5–H16)

amfor.³ Zbylou skupinu 15 objektů tvořily pak již výhradně hroby kultury s vypíchanou keramikou. 14 z těchto hrobů lze označit za bezpečně žárové, neboť v nich byly (alespoň stopově) rozpoznány zlomky spálených lidských kůstek. V hrobě H13 byly nalezeny pouze nespálené lidské zuby, hrob je nicméně formálně uspořádán stejně jako ostatní hroby. Odstupy mezi hroby jsou mnohdy relativně velké (5–10 m) a nelze tedy hovořit o sevřené skupině; jak již bylo výše řečeno, pro vysoce pravděpodobnou recentní redukci je význam této skutečnosti pro celkovou interpretaci nízký. Koncentrace hrobů má protáhlý tvar kopírující JZ okraj plochy využitě pro stavbu (a také úbočí výše popsané drobné elevace). Další pokračování hrobů k vrcholu elevace pod silnicí je tak velmi pravděpodobné.

Základní (v tento okamžik známé) vlastnosti zjištěných hrobů podává přiložená souhrnná tabulka (obr. 4). Pohřby byly odkrývány v regulérních zahluobených hrobových jamách zpravidla oválného, méně pak kruhového půdorysu. Orientace delší osy hrobu nevykazuje známky pravidelnosti. Rozměry hrobových jam jsou silně variabilní a budou představeny níže. Míra zahluobení hrobu kolísá a je silně poznamenána stavem zachování původního půdního horizontu (tj. k zachycené hloubce 0/7–30 cm je třeba připočítat neznámou konstantu reprezentující tehdejší povrch). Na bázi hrobové jámy je zpravidla uložena vrstva spálených kůstek lidských (a jistým procentem také zvířecích), v níž byly někdy (mj. plavením) zjištělné fragmenty štípané industrie. Schází jakékoliv makroskopicky pozorovatelné stopy uhlíků. V některých hrobech je tato vrstva zcela kompaktní a lze dokonce rozlišit místo jejího intencionálního umístění (H10 – JV kraj, H14 – střed), někdy je spíše rozptýlená po bázi objektu (např. H12). V hrobě H13 byly zjištěny min. čtyři lidské, nespálené zuby v řadě, v poloze, která nevylučuje uložení v nádobě (vzhledem ke špatnému stavu dochování nádoby N1/13 nelze říci s určitostí). K vrstvě/na vrstvu spálených kůstek pak byly kladeny milodary (keramické nádoby, broušené nástroje).

Výplň hrobů byla patrně původně tmavá a kontrastní (patrně na některých hrobech zejména v přítomnosti více nálezů,

Obr. 3. Příklady hrobů H9, H13 a H14. Spektrum hrobů je na základě formálních znaků pracovníě rozděleno do 3 skupin

³ Za sdělení této skutečnosti děkuji L. Balounovi, jenž objekt zahrne do připravované syntézy nálezů podobného stáří z regionu.

HROB	OSA	metrika (cm)			nálezy					kosti		sk.
		D	Š	hl.	N	N [?]	Σ	BI	ŠI	I.ko/g	zv.ko	
1	SSV-ZJZ	70	53	14	3	2	5	0	0	50	ne*	III.
2	ne	45	45	20	2	0	2	0	0	25	ano	II.
3	SZZ-JVV	44	36	10	2	2	4	0	0	6	ne*	II.
5	SSV-JJZ	34	26	20	2	2	4	0	0	16	ne*	II.
6	ne	60	60	0	0	1	1	0	0	77	ano	ne
7	ne	ne	ne	7	2	1	3	0	0	2	ne	II.
8	ne	40	40	13	0	1	1	0	3	302	ano	I./II.
9	ne	20	15	12	0	0	0	0	0	160	ne*	I.
10	SZ-JV	62	57	17	2	0	2	0	0	228*	ano	III.
11	SV-JZ	70	50	14	0	0	0	0	0	1	ne	ne
12	SZ-JV	85	65	13	5	1	6	2	4	103	ano	III.
13	ne	ne	ne	10	2	0	2	0	1	zuby	ne	II.
14	S-J	83	74	30	5	0	5	2	0	*	*	III.
15	Z-V	76	62	15	4	0	4	2	0	*	*	III.
16	SZ-JV	80	71	15	1	0	1	1	4	2*	*	II./III.

Obr. 4. Tabulka některých formálních údajů o nalezených hrobech. Orientace delší osy, metrika objektu (hl. maximální zjištěná, tj. od úrovně vyrýsování k bázi), nálezy celých keramických nádob (bezpečně – méně jistě – suma), nálezy broušené a štípané industrie, příslušnost k výše vydělené skupině (předběžná); * – údaj bude po dalším zpracování změněn/doplněn

kteřé pomohly barvu fixovat), zpravidla však barva – patrně v souladu s obecnou tendencí k vyplavování humusovité složky do nižších partií – ve směru od okraje objektu k maximálním koncentracím artefaktů slábne, resp. zcela se vytrácí. V extrémních případech (H7 a H13) nebylo možné vymezit hrobovou jámu vůbec, a byl tak pouze sledován nálezořový celek (zachovávající nicméně celé tvary nádob apod.).

Komplex hrobů byl pro své formální vlastnosti pro větší porozumění pracovně uchopen ve třech základních skupinách, které pomohou přiblížit pozoruhodnou variabilitu jejich úpravy (obr. 3).

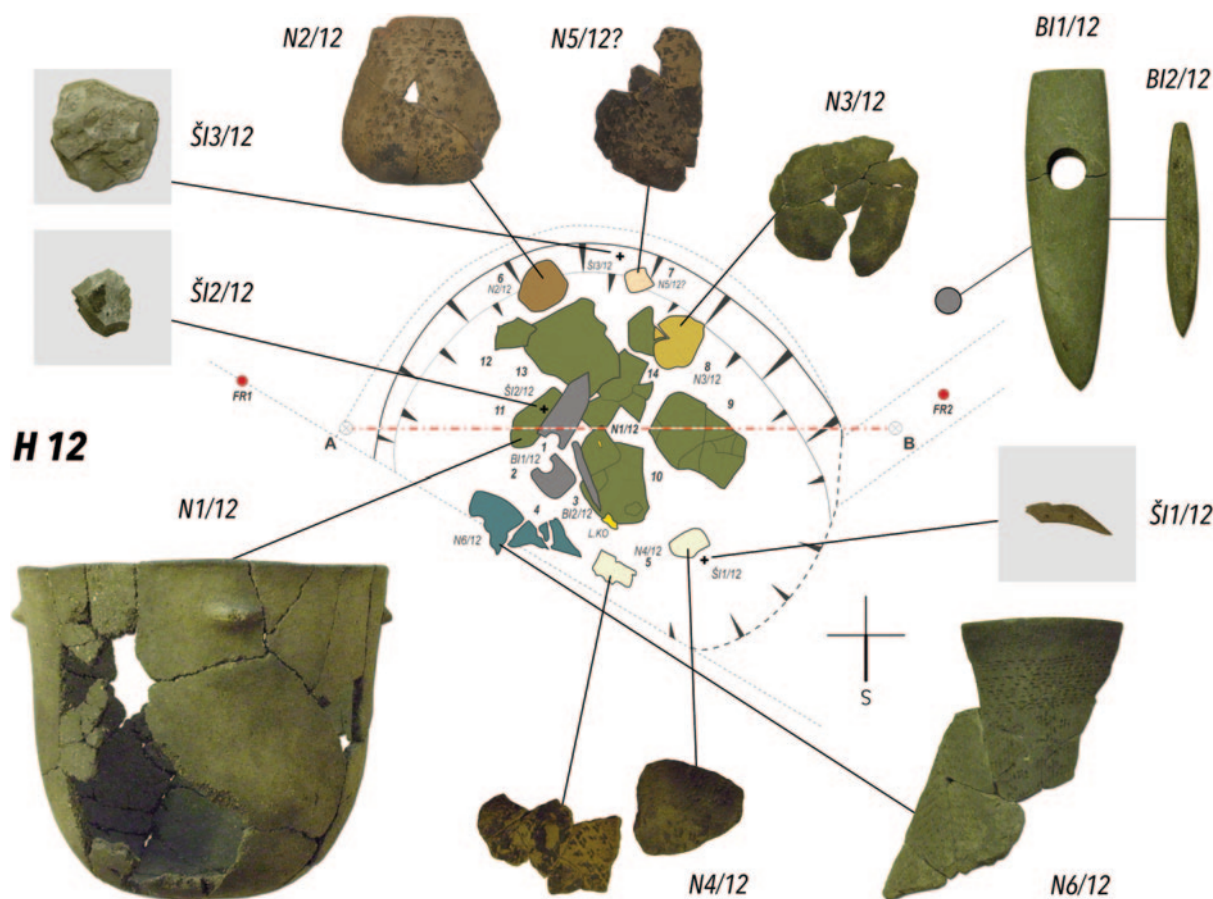
Vlastnosti nalezených hrobů jsou poměrně variabilní a je zřejmé, že ne všechny hroby byly nositeli stejné ideje co do úpravy a výbavy. Hroby H9 a snad i H8 reprezentují prostý jamkový hrob, kdy v nevelké hrobové jámě (20–40 cm) byl zjištěn soubor spálených kůstek, a sice v reprezentativním množství váhově plně srovnatelném s ostatními hroby, v hrobě H9 smísen s přepálenou štípanou industrií (v tabulce označeno jako skupina I.)

Hroby H11, H12 a H14 jsou bohatě vybavenými hroby s větší hrobovou jámou o delší ose o rozměrech 60–80 cm. V těchto hrobech byl dokumentován rozvinutý princip úpravy hrobu tak, jak byl popsán výše, kdy okolo centrální kumulace kůstek resp. přímo na ní byl dokumentován soubor keramických nádob/in situ zachovaných kolekcí zlomků spleitelných/velkých zlomků nádob. Mezi jedinci keramických nádob byly preparovány broušené nástroje (v tabulce označeno jako skupina III.).

Některé hroby se výše uvedeným charakteristikám vymykají, resp. nacházejí se kdesi mezi těmito dvěma extrémy. Velikost jámy mezi 40 a 60 cm, či omezený počet bezpečně zjištěných nádob (H13: 2, H7: 2 atd.), absence výraznější kumulace kostí, to vše by mohlo naznačovat další rozvrstvení hrobového spektra (v tabulce označováno jako skupina II.).

Jako příklad úpravy hrobu byl pro účely této zprávy zvolen hrob **H12** (obr. 5). Pečlivá preparace jednotlivých zlomků keramických nádob a sledování jejich přesné polohy umožňují sledovat charakter a distribuci nálezů v objektu. Rozptýl kůstek v hrobě H12 byl o něco větší než např. v hrobě H14, proto nebylo možné ostře vykreslit okraj kumulace, protože však maximum těchto kostí bylo získáno zpod zlomků centrální nádoby N1/12, lze dovést, že i tato byla patrně jen v pozici milodaru (a nikoliv popelnice). Z polohy zlomků zatím nelze vyloučit uložení dnem vzhůru. Kolem centrální nádoby N1/12, kterou se podařilo i přes její mimořádně rozpadavý materiál sestavit znovu prakticky celou, byly po obvodu preparovány další větší nádoby či jejich části; tedy v zásadě celý bok nádoby N2/12, celé dno N3/12, větší zlomky nádoby N4/12 a část boku větší, jemné, hruškovité nádoby N6/12; event. ještě menší část těla nádoby N5/12.

Dva broušené nástroje, velký sekeromlat BI1/12 a subtilní kopytovitý klín BI2/12 byly odkryty nad zlomky nádoby N1/12 a jejich původní poloha je tak nejistá. Štípaná industrie (3 ks zlomků in situ, 1 ks proplavený) byla patrně smísená s kostmi jako v jiných hrobech, její poloha je spíše náhodná.

Obr. 5. Úprava hrobu na příkladu objektu H12. Jednotlivé nálezy a jejich poloha v hrobě (nálezy štípané industrie v šedém poli zvětšené)

4. NÁLEZY

Protože zpracování movitých nálezů z pohřebiště teprve probíhá, bude podán pouze základní přehled dostupných informací, který je neúplný a selektivní (k dispozici jsou zatím kresby broušených nástrojů, naopak kresby keramických nádob budou podány až v dalších publikacích). Informační báze bude v dalších sděleních s postupem zpracování rozvíjena.

Nejnápadnější skupinou movitých nálezů jsou **keramické nádoby**, resp. jejich zlomky. Ty byly nalezeny ve všech hrobech s výjimkou jamkového hrobu H9 a poněkud nejasného objektu H11. Z hrobů H1–H3, H5–H16 bylo získáno celkem **1030 ks** keramických zlomků, různé velikosti a distribuce.⁴ Například v nejlépe dochovaném objektu H14 bylo odkryto celkem 5 celých keramických nádob (obr. 3:III), ale dalších zlomků ze zásypu je minimum (podobně např. H13 či H10). S tímto vědomím byl uchopen materiál ostatních, hůře dochovaných hrobů a byl kladen důraz na sestavení zlomků a identifikaci jednotlivých jedinců (na obrázku asi neúspěšnější doklad, a sice H12, obr. 5). Celkem tedy bylo bezpečně rozpoznáno **28 jedinců** nádob, složených buď do kompletní nádoby, resp. do podstatné části, která již vylučuje náhodné přimísení do výplně hrobu do hrobu; dalších **9 jedinců** je v tomto ohledu méně jistých (počty nádob uvedeny v tabulce, obr. 4). Z polohy některých sestavených větších částí nádob (např. N2/10) bylo by možné očekávat skutečnost, že do hrobu mohla být uložena (byť velká) i jen část nádoby. To je pochopitelně možné, před automatickou aplikací takového závěru však varuje hrob H15, konkrétně nádoba N4/15, která byla zjištěna pouze pečlivým odkryvem jako odlišně zbarvená stopa v materiálu podloží, zformována ovšem přesvědčivě do tvaru nádoby (tvarově podobná např. N1/14).

⁴ Doplňme, že svrchní vrstva ornice nálezy neolitické keramiky obsahuje pouze zcela výjimečně (a pokud, tak v horizontech bližších podloží). Křehká hmota keramických zlomků je systematickou orbou rozrušována beze zbytku. Patrně proto i provedený doplňkový prospekční sběr jižně od silnice II/331, kde by bylo možné očekávat pokračování pohřebiště, nepřinesl žádné keramické nálezy.

Měkké a neodolné těsto nádoby nemuselo tedy vždy vydržet různé negativní vlivy v kombinaci s dlouhým obdobím uložením pod zemí a mohlo bez stopy či částečně uniknout záznamu.

Ve spektru **tvarů** jsou zastoupeny nejčastěji mísovitě tvary, a to jak mísy polokulovitě (N2/10), hlubší mísy s mírně rozevřeným ústím (N1/15, snad i N5/1), tak i mělčí mísy s otevřeným ústím (N1/14 a zejména N1/10); dále pak drobnější nádoby pohárovitě v celém spektru tvarů od jednoduše formovaných tvarů se svisle nasazeným ústím (N1/12), event. mírně otevřeným (N1/16); k nádobám s mírně (N4/12) či více profilovanou stěnou (N2/12) až ke zvonovitě otevřeným (N1/1). Zvláštností je miniaturní profilovaný pohárek s důlkem pod výdutí v hrobě H13 (N2/13). Přítomny jsou také vyšší hruškovité tvary s výčnělky na maximu výdutě (N2/14, N3/14) a snad i širší hruškovité, nicméně s otevřeným ústím (N6/12). Hrnčovitě nádoby byly formovány zpravidla z poněkud hrubšího materiálu a jsou zdobeny buď plasticky (N1/12) nebo jsou zcela nezdobeny (N1/2). Lze doplnit, že několikrát je zaznamenáno slaběji či již plně formované dno nádob (N/1, N1/10, N3/12), podobně jako náznak odsazení hrdla nádoby (N5/14).

Výzdoba keramických nádob se formálně rozbíhá dvěma směry. Nádoby z jemnějšího materiálu jsou zpravidla pokryty vypíchanou výzdobou. Jde převážně o běžné a patrně i tremolové varianty dvojvpichu, méně častý je trojvpich; minimálně v jednom případě byl zjištěn i rössenský vpich (N1/1) v kombinaci s dvojvpichem (podle *Zápotocká 1978*). Jednoduché i násobené pásy této výzdoby často tvoří oběžný pás pod hrdlem nádoby, pod nímž následují krokvice, na některých nádobách doplněné o kolmý pás výzdoby směřující do vrcholů krokvic. Druhý směr tvoří výzdoba plastická, přítomná na hrubších, ale i jemnějších nádobách. Předně jde o tupě-hrotité, nepříliš dlouhé výčnělky na výdutí hruškovitých nádob, na nichž jsou kombinovány s vypíchanou výzdobou (N2/14 a N3/14). Čtyři plastické výčnělky oválné, horizontálně orientované byly zjištěny těsně pod okrajem nádoby hrnčovitě (N1/12, *obr. 5* vlevo dole). Dvakrát byly oválné výčnělky orientovány šikmo, v obou případech byly umístěny střídavě na hrdle drobnější nádoby (N3/15), v jednom případě byly ještě dotvořeny formovanými důlky na svém povrchu (N5/14). Miniaturní pohárovitá nádobka z hrobu H13 (N2/13) má pod výdutí zřetelný půlkulovitý důlek.

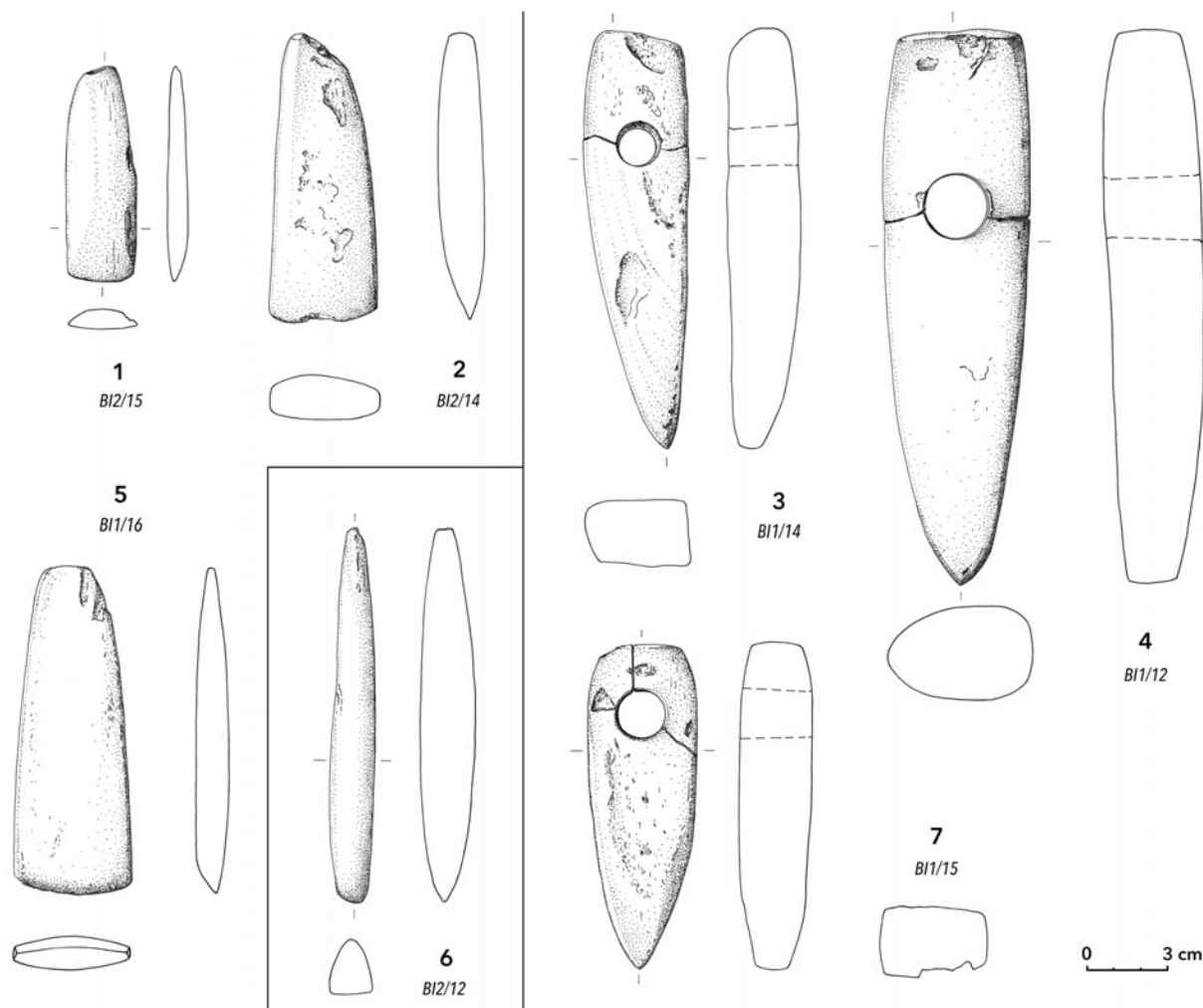
Ve všech objektech byl zjištěn **kosterní materiál**, jeho (v tuto chvíli známá) četnost je vyjádřena v přehledové tabulce (*obr. 4*). Antropologické posouzení kostí a další plavení výplní stále probíhá. Lidské kosti jsou nalézány jako spálené, s výjimkou zubů v hrobě H13. Ve většině dosud zpracovaných hrobů (ve smyslu proplavených) byly ve směsi s lidskými kostmi rozpoznány také zbytky spálených zvířecích kostí (H2, H6, H8, H10, H12). V jednom případě zajištěny také nespálené zvířecí kosti (H10).

Výzkumem bylo získáno několik kamenných artefaktů. **Broušené nástroje** (převážně z amfibolového rohovce)⁵ byly vyzvednuty z hrobů H12 (2 ks), H14 (2 ks), H15 (2 ks) a H16 a je možno nahlédnout je na *obr. 6*. Žádný z nástrojů (v kontrastu s nálezy štípané industrie) neprošel žářem hranice. Pokud byly do hrobu uloženy nálezy dva (3 hroby), je zde patrná parita sekeromlat – nevrtný nástroj (plochá sekerka / kopytovitý klín). Byly nalezeny 3 ks sekeromlatů; rozměrný, relativně symetrický sekeromlat BI1/12 v hrobě H12 (*obr. 6:4*), drobnější sekeromlat BI1/15 s otvorem blíže týlu nástroje v hrobu H15 (*obr. 6:7*) a asymetrický kopytovitý sekeromlat BI1/14 z hrobu H14 (*obr. 6:3*). Týlové části sekeromlatu byly ve všech případech v místě tvorby odlomeny. Se sekeromlatem v hrobě H12 byl zjištěn subtilní a úzký kopytovitý klín BI2/12 (*obr. 6:6*), naopak sekeromlat v hrobě H14 je doplněn plochou sekerkou BI2/14 se zkoseným týlem (*obr. 6:2*). Spolu se sekeromlatem v hrobě H15 byla odkryta subtilní plochá sekerka BI2/15 prakticky obdélného tvaru (*obr. 6:1*). Osamocena v hrobě H16 byla zjištěna pravidelná trapezoidní sekerka BI1/16 (*obr. 6:5*). V hrobě H7 byly zjištěny dva spojitě fragmenty části běhounu ručního mlýnku (podle *Řídký et al. 2014*).

Štípaná industrie byla nalezena ve čtyřech hrobech (H8, H12, H13, H16), zčásti pečlivým odkryvem a zčásti také plavením výplní. Je tedy možné, že se počet nálezů ještě zvýší. V poněkud specifickém hrobě H13 byla nalezena kompletní nespálená čepelka. V ostatních hrobech se jedná o nálezy, které prošly žářem (patrně pohřební hranice). Jde tedy o spíše různotvaré, rozpukané fragmenty silicítů, pouze místy s úseky upravených povrchů; někdy i nepatrné štěpiny v řádu milimetrů. Distribuce nálezů je náhodná, pravidelnosti v uložení nebyly pozorovány. Spíše než jejich formální charakteristika je důležitá jejich přítomnost v kombinaci s absencí uhlíků v hrobech – lze z ní usuzovat, že tato absence je sekundární a nedošlo pouze k široce tradovanému vybírání kůstek z hranice (v takovém případě by se do hrobu logicky nedostaly mnohdy nepostřehnutelné štěpiny přepálené štípané industrie).

V kumulacích kostí zcela scházejí makroskopicky zjiřitelné **uhlíky**. Jediný zachycený uhlík byl nalezen na misce N4/14 v hrobě H14. Bude činěn pokus identifikovat uhlíky mikroskopicky.

⁵ Za předběžné určení děkuji D. Stolzovi.

Obr. 6. Broušené artefakty z hrobů. 1, 7 – H15; 2, 3 – H14; 4, 6 – H14; 5 – H16. Kresba I. Vajglová

5. DISKUZE A ZÁVĚR

Keramické spektrum, jeho tvarové charakteristiky i výzdoba nasvědčují obecné dataci souboru spíše do fáze III kultury s vypíchanou keramikou podle M. Zápotocké (*Steklá 1959*), nakořli relevantní budou některé progresivní prvky v souboru v širší míře typické spíše až pro další fázi IVa (tektonika některých nádob, formovaná dna řady nádob, náznaky profilace, celkově širší tvarové spektrum obsahující i vysoké hruškovité nádoby, pohárovité tvary) bude ověřováno během dalšího zpracování.

U nečetných příkladů srovnatelných lokalit je často akcentována náhodnost dochování žárových hrobů v povrchové vrstvě (cf. *Zápotocká 1981, 26*), jakož i náročnost odkvyvu křehkého a pouze shodou okolností nesetřené archeologického záznamu; tyto aspekty nelze výzkumem v Kostomlatech nad Labem než potvrdit. Tento fakt zásadně ovlivňuje úvahy o počtech hrobů ve vztahu k pohřbívací komunitě, minimálně na příkladu pohřebiště v Kostomlatech je zřetelně vidět, že mezi relativně řídko rozmístěnými hroby mohly být přítomny další, dnes již bezesbýtku odstraněné (např. další hroby velmi nevýrazné skupiny I.). Vzdálenosti jednotlivých hrobů kolísají od 5 do 10 metrů, je ale přítomna i skupina objektů s menšími rozestupy. Stav tak vzdáleně připomíná situaci v Praze-Bubenci (cf. *Zápotocká 1998, 34, Abb. 4*), na druhou stranu, na lokalitě Miskovice, vykazující jinak podobnou stratigrafickou situaci (tj. nízký nadložní kryt), je z plánu místy vidět i menší odstupy (*Zápotocká 1981, Fig. 1*).

V regionálním měřítku se v oblasti funerálních nálezů jedná o ojedinělý nález, neboť kromě staršího hrobového nálezů kultury s lineární keramikou ze známé lokality u sv. Vojtěcha v Nymburce (*Anonym 1941; Zápotocká 1998, 184*), dvou hrobů V. fáze kultury s vypíchanou keramikou ze Sán (*Hellich 1923; Kos 2013*) a pouze nejistého nálezů nedatovaného kostrového hrobu v sousedství sídlištních objektů kultury s vypíchanou keramikou z k. ú. Zámostí u Rožďalovic (*Kos 2014*) podobné nálezy v okr. Nymburk zí-

skány nebyly, což lze v klimaticky příznivém a v neolitu jinak relativně přesvědčivě osídleném regionu (cf. např. *Motyková 2013*) chápat jako silně redukovaný stav. Lokalita pak nesporně nese i nadregionální badatelský přesah, neboť počet pohřebišť⁶ v měřítku celých Čech pouze s obtížemi překračuje řád jednotek (jeden z posledních údajů: 9 lokalit, *Řídký – Stolz – Kovačiková 2012*).

Lokální kontext nálezů (tedy vztah se soudobými nálezy sídlištními) je přes relativní četnost nálezů jiných období na katastru poměrně slabý, podobná je situace i v okolních katastrech. Ve 40. letech předal Ing. Židlický z Kostomlat několik broušených a vrtaných nástrojů, snad z některého z polí severně od vlakového nádraží⁷ (cca 500 m západně od referovaného pohřebiště). Stavbami řešenými skryvkami v letech 2014 a 2015 nebyly jinak odkryty sídlištní objekty a tyto nejsou známy ani z jiných míst v obci a okolí. Perspektiva zachování keramického materiálu na intenzivně obdělávaných polích, která ze všech stran obklopuje obec, však obecně není vysoká.

Neolitické pohřební areály jsou mimořádně redukovanou kategorií archeologických nálezů a nový objev nadregionálního významu tak žádoucím způsobem obohacuje nálezové spektrum. Dává vidět rozvinutou úroveň žárového ritu, vyznačující se formální variabilitou objektů, jejíž motivy zatím nejsou osvětleny. Další komparativní perspektivy učiněného nálezů budou publikovány po skončení postexkavační fáze výzkumu a provedení všech požadovaných analýz.

PRAMENY A LITERATURA

- Anonym 1941*: Nymburk [Hlášení, č. j. 532/42.], Archeologický ústav AVČR, Praha.
- Hellich, J. 1923*: Předúnětické nálezy v Sánech a okolí, *Památky archeologické* 33, 133–137.
- Horáková-Jansová, L. 1934*: Žárové hroby s vypíchanou keramikou v Praze-Bubenči, *Zprávy Státního archeologického ústavu v Praze* 4, 28–45, 68–72.
- Kos, L. 2013*: Hrob pozdní kultury s vypíchanou keramikou v obci Sány, okr. Nymburk, *Vlastivědný zpravodaj Polabí* 44, 35–48.
- Kos, L. 2014*: Záměstí u Rožďalovic, okr. Nymburk. In: Lutovský, M. a kol., *Terénní výzkumy Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v roce 2013*, *Archeologie ve středních Čechách* 18, 956.
- Motyková, K. 2013*: Stopy dávných věků v Nymburce a ve středním Polabí. Doba kamenná. Od lovců sběračů k patriarchálním zemědělcům. Nymburk.
- Turek, J. 2000*: Tišice, okr. Mělník [Zpráva o archeologické akci, č. j. 2054/00.], Archeologický ústav AVČR, Praha.
- Pavůl, I. ed. – Zápotocká, M. 2007*: Neolit. *Archeologie pravěkých Čech* 3. Praha.
- Řídký, J. 2011*: Rondely a struktura sídelních areálů v mladoneolitickém období. *Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque* 10. Praha–Brno.
- Řídký, J. – Půlpán, M. – Šreinová, B. – Šrein, V. – Drnovský, V. – Květina, P. 2014*: Mlecí nástroje z neolitického sídelního areálu s rondelem ve Vchynicích, *Archeologické rozhledy* 66, 271–309.
- Řídký, J. – Stolz, D. – Kovačiková, L. 2012*: Böhmen im Verlauf der ersten Hälfte des fünften Jahrtausends v. Chr. aufgrund der Typochronologie, der Steinindustrie und Archäozoologie. In: Gleser, R. – Becker, V., *Mittel-europa im 5. Jahrtausend vor Christus. Beiträge zur Internationalen Konferenz in Münster 2010*. Münster, 183–206.
- Snítily, P. 2007*: Fragment neolitické zoomorfní nádoby z Květnice, *Archeologické rozhledy* 59, 762–764.
- Steklá, M. 1959*: Třídění vypíchané keramiky, *Archeologické rozhledy* 11, 211–260.
- Stolz, D. – Levínský, O. 2015*: Pohřebiště z mladšího neolitu z Prahy-Libně, *Archeologie ve středních Čechách* 19, 149–162.

⁶ Za poslední příspěvek do spektra českých lokalit bývá označováno blíže nepublikované pohřebiště v Květnici, okr. Praha-východ, s 26 hroby a dvěma dalšími shluky kůstek (*Snítily 2007*), nedávno publikované bylo ovšem pohřebiště v Praze-Libni se sedmi prozkoumanými hroby (*Stolz – Levínský 2015*); nepublikované je pohřebiště v Tišicích, okr. Mělník, s 15 žárovými hroby (*Turek 2000*); v rámci sídelního areálu bylo zkoumáno žárové pohřebiště o 30 hrobech na lokalitě Horoměřice-Chotol, okr. Praha-západ (*Řídký 2012*); z děle známých lokalit třeba zmínit birituální pohřebiště v Plotištích nad Labem, okr. Hradec Králové, se 16 hroby (*Vokolek – Zápotocká 1997*); největší z dosud známých pohřebišť – birituální pohřebiště s 69 hroby z Miskovic, okr. Kutná Hora (*Zápotocká 1981*), a první zkoumané se 16 žárovými hroby v Praze-Bubenči (*Horáková-Jansová 1934*). Na řadě lokalit byly odkryty jednotlivé hroby (blíže syntéza *Zápotocká 1998*), které mohou být v některých případech relikty pohřebišť (Praha-Sedlec, Praha-Troja; *Pavůl ed. – Zápotocká 2007*), a jsou tak v některých studiích započítány.

⁷ Zdroj: Digitální archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.

- Vokolek, V. – Zápotocká, M. 1997: Neolithische Gräber und Gräberfelder in Plotišťe n. Labem und Předměřice n. Labem, Bezirk Hradec Králové, Památky archeologické 88, 5–55.
- Zápotocká, M. 1978: Ornamentace neolitické vypíchané keramiky: Technika, terminologie a způsob dokumentace, Archeologické rozhledy 30, 504–534.
- Zápotocká, M. 1981: Bi-ritual Cemetery of the Stroked-Pottery Culture at Miskovice, distr. of Kutná Hora. In: Hrala, J. (ed.), Nouvelles archéologiques dans La République socialiste Tchèque, Xe Congrès international des Sciences préhistoriques et protohistoriques Mexico 1981. Praha–Brno, 26–31.
- Zápotocká, M. 1998: Bestattungsritus des böhmischen Neolithikums (5500–4200 B.C.). Gräber und Bestattungen der Kultur mit Linear-, Stichband- und Lengyelkeramik. Praha.

A cemetery of the Stroked Pottery culture in Kostomlaty nad Labem, Nymburk District. A preliminary report

In 2014 and 2015, fifteen graves of the Stroked Pottery culture (Neolithic) and one pit of the Globular Amphora culture (Aeneolithic) were documented on the eastern edge of the village of Kostomlaty, Nymburk District (Fig. 1). Finds from these graves are the subject of this first and preliminary report.

The discovered graves were predominantly cremations (with the exception of the formally identical grave H13, which only contained several unburnt teeth instead of charred human bones), whereas charred human bones were mixed with charred (and sporadically also uncharred) animal bones and fragments of chipped stone industry. The grave goods included ceramic vessels (none of them used as urn) and ground stone tools (Fig. 6). Ceramic vessels correspond to phase III of the Stroked Pottery culture with several slightly progressive elements. The variability of grave designs is relatively high (Fig. 3). There are both graves in large pits with numerous grave goods with up to several ceramic vessels and ground stone tools, and simple pit graves containing charred bones without any other finds.

The graves have survived undisturbed shallow under the plough-soil or perhaps it is a lucky coincidence that they have not been ploughed up. There is no doubt that some other shallow graves could have been destroyed by ploughing, so it is necessary to view the site plan and the distances between the individual graves in this context (Fig. 2). The discovery has almost no analogies in the region and it significantly complements the limited number of cemeteries of the Stroked Pottery culture in the whole of Bohemia (fewer than 10 sites in total).

(English by Jan Machula)

Fig. 1. Kostomlaty nad Labem, Nymburk District. Construction area on the eastern edge of the village is marked

Fig. 2. Site plan. 1–3, 5–12, 14–16 – graves of the Stroked Pottery culture; (13) – grave located out of the detailed section, c. 20m north-west of H16; 4 – settlement feature of the Globular Amphora culture

Fig. 3. Examples of graves H9, H13 and H14. Range of graves is divided into 3 groups, on the basis of formal signs

Fig. 4. Table showing some formal data on the discovered graves

Fig. 5. Grave pit modifications illustrated on the example of feature H12. Individual finds and their location in the grave (finds of chipped stone industry are in the grey field, magnified)

Fig. 6. Ground stone artefacts from graves. 1, 7 – H15; 2, 3 – H14; 4, 6 – H14; 5 – H16.

